

Өмүрова Ж.К.

И.Арабаев атындагы КМУнун Э.Маанаев аты.ТСУББФнин т.и.к. доц.м.а.

Эдилбекова А.Э.

И.Арабаев атындагы КМУнун Э.Маанаев аты.ТСУББФнин магистрант

Өмүрова Ж.К.,

к.и.н. и.о.доц. ФИСПО им. Э.Маанаева, КГУ им. И.Арабаева

Эдилбекова А.Э.

Магистрант ФИСПО им. Э.Маанаева, КГУ им. И.Арабаева

Omurova J.K.

kandidat of history, FHSLK named after E. Maanaeva, KSU named after I. Arabaeva

Edilbekova A.Э.

Master's student of FHSLK named after E. Maanaeva, KSU named after I. Arabaeva

СОЦИАЛДЫК-УКУКТУК КЛИНИКАЛАРДЫН ПАЙДА БОЛУУ ТАРЫХЫ

ИСТОРИЯ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ КЛИНИКИ

THE HISTORY OF SOCIAL AND LEGAL CLINIC

Аннотация: Бул макалада автор клиникалык юридикалык билимдин жана юридикалык клиникалар институтунун пайда болушунун жана калыптанышынын негизги этаптары жана пайда болуу тарыхы каралды.

Аннотация: В статье рассматриваются основные этапы и история возникновения и становления клинических юридических знаний и института юридических клиник.

Resume: The article considers the main stages and history of the beginning and formation of clinical legal knowledge and the institution of legal clinics.

Негизги сөздөр: клиникалык юридикалык билим берүү, юридикалык клиникалар

Ключевые слова: клиническое юридическое образование, юридические клиники.

Key words: clinical legal education, legal clinics.

Бүгүнкү күндө "укуктук клиника" термини эки мааниде колдонулат:

1) уюштуруу түзүмү катары; 2) атайын окуу программасы катары.

Биринчи мааниде, юридикалык клиника - бул студенттерде практикалык көндүмдөрдү өрчүтүүчү түзүмдүк бөлүм, башкача айтканда, клиника - бул студент алган билимин иш жүзүндө колдоно турган жер.

Мындай уюмда келечектеги юристтер кардарлар менен туура маектешүүнү, аларга эксперттик кеңештерди берүүнү, талаптарды жана башка укуктук документтерди техникалык тактык менен түзүүнү, этикалык жана кесиптик татаал маселелерди чечүүнү ж.б.

Экинчи мааниде, юридикалык клиника клиникалык окуу планы, тактап айтканда, социалдык багыттагы юристтерди кесиптик даярдоонун билим берүү программасы деп түшүнүлөт.

Ушуга байланыштуу, клиникалык укуктук билим берүү, клиникалык укуктук окутуу сыяктуу категорияларды колдонууга болот, ал жогорку окуу жайларында же коомдук уюмдарда түзүлгөн структуралык бөлүмдөр катары юридикалык клиникалардын базасында

ишке ашырылат, студенттер окутуучулардын жетекчилиги астында, жакырларга жана башка социалдык жактан аялуу жарандарга акысыз юридикалык жардам көрсөтүү.

Идеалында, эки мааниде тең укуктук клиниканын маңызын юридикалык факультеттин студенттери үчүн билим берүүнүн инновациялык формасы катары аныктоо керек, ал студенттерге чыныгы көйгөйлөр, "жандуу" учурларда практикалык (кесиптик) көндүмдөргө ээ болууга мүмкүндүк берген клиникалык укуктук даярдыкты камсыз кылган уюштуруучулук түзүм.

XX кылымдын биринчи жарымында клиникалык укуктук билимдин өнүгүшү, дүйнөдөгү курч геосаясий кырдаалга байланыштуу убактылуу токтотулган. АКШда 50-жылдары укуктук клиникаларды түзүү "кайра жаралуусун" идеясы каралган. Ошол мезгилде клиникалык юридикалык билимди эки негизги милдетти чечүү үчүн жеке фонддор тарабынан колдоого алынган: калктын аз камсыз болгон катмарына акысыз юридикалык жардам көрсөтүү жана студенттерди юридикалык кесиптерге даярдоо.

1951-жылы Чикагодогу кайсы бир университеттин юридикалык факультетинин деканы Эдвард Леви өзүнүн күндөлүгүндө "...юридикалык клиника америкалык юридикалык билим берүүдөгү маанилүү кадам болот. Биз юридикалык окуу жайларын чыныгы иштин фактылары менен иштей турган абалга келтиришибиз керек ... Медициналык окуу жайларында колдонулган методдорго окшош ыкмаларды колдонуп адвокаттарды окутуу үчүн эксперимент жүргүзүшүбүз керек" [1].

1960-жылга чейин Америка Кошмо Штаттарында юридикалык факультеттерде 30дан ашык юридикалык клиникалар түзүлүп, аларда студенттер окутуучулардын жана кесипкөй юристтердин жетекчилиги астында юридикалык жардам көрсөтүштү. Америкалык билим берүү моделиндеги юридикалык клиникалар ушул убакка чейин юридикалык кадрларды даярдоонун ажырагыс бөлүгү болуп калган.

Америкалык окутуу моделинин өзгөчөлүгү - "Көчө мыйзамы" тутумуна ылайык атайын юридикалык клиникаларды түзүү. Бул система чыныгы кардары жок юридикалык клиниканын мисалы ... Мындай программалар АКШнын көптөгөн юридикалык мектептеринде иштелип чыгып, башка өлкөлөрдө: Түштүк Африка Республикасында, Польшада жана Россияда өнүгө баштаган. Көчө укуктары программасы - Жашоо укугу - бул университеттеги же өкмөттүк эмес уюмдардагы клиника, анда юридикалык факультеттин студенттери катардагы жарандарга, юридикалык эмес адистерге, мектеп окуучуларына жана алардын ата-энелерине, түзөтүү абагында жазасын өтөп жаткан адамдарга негизги укуктук принциптерди үйрөтүүгө үйрөтүлөт. ар кандай профилдеги мекемелер, ошондой эле социалдык коопсуздугунан улам алардын укуктарын коргоого муктаж адамдарга [2].

Кийинчерээк, америкалык юридикалык клиникалардын практикасынын аркасында Бразилияда, Польшада, Японияда жана башка көптөгөн өлкөлөрдө юридикалык клиникалар ачылган.

Польшада биринчи юридикалык клиника 1997-жылдын октябрь айында Ягеллон университетинин (Краков) Юридикалык факультетинде ишин баштаган. Андан көп өтпөй, 1998-жылы, клиникалык юридикалык курстар Варшава университетинин окуу планына киргизилген. Европалык юридикалык студенттер ассоциациясы (ESLA) клиникалык укуктук билим берүү программаларын иштеп чыгууда Польша да чоң роль ойногон

1998-жылы май айында ESLA "Укуктук билим берүү реформасы. Клиникалык юридикалык билим берүү идеясын иштеп чыгуу", айрыкча конференция Польшанын

Юристер Союзунун Улуттук Конгресси менен айкалышкандыктан анда жакшы талкуу аянтчасы түзүлгөн.

Клиникалардан юридикалык жардам алууга кызыгуу кескин жогорулап, клиникалык юридикалык билим берүү идеясы студенттер менен окумуштуулар арасында популярдуулукка ээ болду. Клиникалык курстар адистештирилген курстар катары юридикалык окуу жайлардын программаларына киргизилген жана студенттер бул жаңы окутуу ыкмасын жогору баалашты [3].

2001-2006-жылдары америкалык клиникалык юридикалык билим берүү адистери менен биргеликте, Япониянын юридикалык жогорку билим берүү реформасы жүргүзүлдү. Анын жардамы менен Япониянын көптөгөн университеттеринде студенттер юридикалык клиникаларда практика өтүүгө мүмкүнчүлүк алышты.

XX кылымдын 90-жылдарында ортосунда Европа өлкөлөрүндө юридикалык клиникалар пайда болушу жана Американын Адвокаттар Ассоциациясынын жана ар кандай фонддордун (Форд Фонду, Сорос Фонду, Евразия Фонду, Россиянын Укуктук Реформалар Фонду ж.б.) жардамы менен Россия да көптөгөн клиникалар түзүлгөн. Муну менен катар, АКШнын Мордовиядагы Эл аралык Өнүктүрүү Агенттигинин каржылык колдоосу менен, Евразия Фонду бөлгөн грантан 2000-жылы Н.П.Огарева да юридикалык клиника уюштурулган.

Долбоор ишке ашкандан кийин 2001-жылдын 1-июнунан тартып Юридикалык факультеттин структуралык бөлүмү статусуна ээ болуп, 2004-жылдын 1-мартынан баштап Россиянын Билим берүү министрлигинин № 944 буйругунун негизинде университет [4] юридикалык кадрларды даярдай турган ЖОЖдордун Тизмесине киргизилген, анын негизинде калк үчүн юридикалык консультацияларды (юридикалык клиникаларды) ачуу каралып. Бул тизме Россиянын Федерациясынын Билим берүү министрлигинин буйругу менен бекитилген [5].

Россияда биринчи юридикалык клиника 19-кылымдын ортосунда Казан Императордук университетинде ачылган. Анын негиздөөчүсү белгилүү жарандык илимпоз Дмитрий Иванович Мейер болгон. Д.И.Мейердин негизги идеясы - юридикалык илимди окутуунун практикалык мүнөзү. "Чындыгында эле, адвокаттын наамы, дарыгердин наамы сыяктуу эле, практикалык мааниге ээ, демек, студенттерди медициналык илимге практикалык даярдоо мектепте болуп жаткандыктан, адвокаттын практикалык даярдыгы дагы ошондой эле жерде жүргүзүлүшү керек" [6].

40-жылдары. XIX кылым Д.И.Мейер Санкт-Петербург университетинин жетекчилигине кайрылып, калкка юридикалык консультация түзүү сунушун киргизип, анда юридикалык билим алып жаткан студенттер билим ала тургандыгын билдирди. Бирок, анын идеясы Санкт-Петербургда колдоо тапкан жок. Кийинчерээк, буга чейин Казан императордук университетинде окутуучу болуп иштеген Мейер студенттерди окутуу үчүн юридикалык клиника түзгөн. Ал 10 жылдай жашаган. Клиника жабылгандан кийин Россияда клиникалык юридикалык билимди өнүктүрүү идеясы бир нече ондогон жылдар бою унутта калган.

XX кылымдын башында көптөгөн жарандык илимпоздордун адабияттарында билим берүү мекемелеринде укуктук клиникаларды түзүү жөнүндө кызуу талкууну белгилешти. Мындай юридикалык кеңештерди ачуу үчүн И.С.Иосилевич, А.Люблинский, Г.Фроммголд, Г.Ф.Шершеневич жана башкалар сөз сүйлөп пикирлерин айтышкан [7].

Бүгүн Россияда 200дөн ашуун юридикалык клиника иштейт. Айрым ЖОЖдор акысыз юридикалык жардамдын бүтүндөй тармагын түзүп, өлкөбүздүн ар кайсы шаарларында юридикалык клиникаларды ачышкан.

Кыргызстанда укуктук Программасынын алкагында иштеп жаткан социалдык-укуктук клиникалар жакыр жана аялуу катмарга акысыз юридикалык жардам көрсөтүшөт: "Кыргызстандын жаш юристтери" коомдук бирикмеси, Мамлекеттик кесиптик билим берүү мекемеси Кыргыз-Россия Славян университети, Кыргыз Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик Юридикалык Академиясы, "Укуктук Демилгелерди Колдоо Борбору" Коомдук Фонду, "Адилет" Укуктук Клиникасы жана кийин "Адам жана Укук" 00 "Эл Агартуу" Коомдук Укуктук Клиникасы И.Арабаевден атындагы КМУда ачылган.

Белгилей кетүүчү нерсе, юридикалык клиникаларды колдоо жана өнүктүрүү үчүн эл аралык фонддор түзүлүп, клиникалык укуктук билимди өркүндөтүү боюнча семинарлар жана конференциялар өткөрүлүп турат.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Поляков А. Б. История возникновения юридических клиник и клинического юридического образования. Проблемы юридической науки и образования. М., 66 стр
2. Трофимов М. Юридическая клиника: история и развитие термина // Клиническое юридическое образование: материалы методического семинара для преподавателей. СПб., 2000. С. 8.
3. URL: <http://lawclinic.ru/unions.phtml?id=2>
4. Приказ Министерства образования Российской Федерации от 1 марта 2004 г. № 994 «О дополнении Перечня вузов, осуществляющих подготовку юридических кадров, на базе которых предусмотрено открытие правовых консультаций («правовых клиник») для населения (первая очередь), утвержденного приказом Минобразования России от 30 сентября 1999 г. № 433» [Электронный ресурс] // СПС «Консультант Плюс».
5. Приказ Министерства образования Российской Федерации от 30 сентября 1999 г. № 433 «О правовых консультациях («правовых клиниках»).
6. Мейер Д. И. О значении практики в системе современного юридического образования. Казань, 1855. С. 42.
7. Юрицин А. Е., Жилиев А. В. Юридические клиники в России: история и современность // Проблемы правового регулирования в современном обществе: материалы междунар. науч.-практ. конф. (25 мая 2005 г.). Омск, 2005. С. 193.

Рецензент: т.и.к., доцент Зайниев Р.А.